

МАТЕРИАЛИСТИЧНИ ОРИЕНТАЦИИ – КОРЕЛАТИ, КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ, ИЗМЕРВАНЕ

Ангел Величков*

Статията представя разработка на метод за оценка на материалистични ценностни ориентации. За основа е взет концептуалният модел, предложен от Graham (1999). Този модел предполага наличие на три ценностни ориентации – разкош и богатство като средство за постигане на психологично благополучие, себеутвърждаване чрез демонстриране на материален лукс и придобиване и притежание като основна жизнена цел. Формулирани са 21 признака, съответстващи на тяхното съдържание. Проведено е емпирично изследване в извадка от 121 лица. Експлораторният факторен анализ очерта наличие на три материалистични ценностни ориентации – материалистично щастие, себеутвърждаване чрез демонстриране на притежания и поддържане на висок статус чрез богатство.

Модерните общества стимулират натрупването на материални притежания, луксозен живот, постигане на охолство и лично богатство. Популярното мнение е, че колкото повече притежава един човек, толкова по-големи основания има да се чувства щастлив. В ценностната система на мнозинството от хората в богатите страни водещо място заема стремежът към осигуряване на колкото се може по-голямо материално благополучие.

Психологичните изследвания обаче показват, че материализмът е илюзорен път към щастието. В едно проучване на връзката между материалистичните ценности и субективното благополучие при студенти в бизнес колежи Kasser & Ahuvia (2002) намират слаби, но значими отрицателни корелации на материализма със самоактуализация, жизненост и общо щастие и слаби положителни корелации с тревожност, наличие на физически симптоми и понижена честота, когато изследваните се чувстват щастливи.

* Ст.н.с. I ст., д.пс.н. Ангел Величков.
Адрес за контакти: raiche_vel@abv.bg

С други думи, материалистичните ценности най-малкото препятстват постигането на психологично благополучие.

Един от пътищата, по които това става, е показан в изследването на Christopher & Schlenker (2004). Те намират, че материализмът няма самостоятелно влияние върху положителния и отрицателния афект. Връзката се опосредства от страх от негативно оценяване от страна на другите. Този страх се дължи на очаквано пренебрежително отношение, ако равнището на материално благополучие не отговаря на приетите стандарти за личен просперитет.

Друга медиаторна променлива, която свързва материалистичните ориентации с понижено психологично благополучие, е тенденцията за избягване на отрицателни мисли, чувства и телесни усещания (*experiential avoidance*). Kashdan & Breen (2007) посочват, че прекалените усилия за избягване на неприятните преживявания водят до упадък на психичната гъвкавост. Друго следствие е, че действията в ежедневието се откъсват от дългосрочните цели, поведенческият репертоар се стеснява и става ригиден. Мисленето се свежда до по-неитегрирана форма, ригидност и намалено чувство за смисъл. Получените от тях емпирични данни потвърждават медиаторната роля на избягването на неприятни преживявания и чрез нея се обяснява връзката на материалистичните ориентации с по-ниско чувство на близост, по-слабо преживявана благодарност, по-ниска автономия и засегнато чувство за смисъл на живота.

Едно от най-дълбоките екзистенциални преживявания при хората е страхът от смъртта. Arndt, Solomon, Kasser, Sheldon (2004) привеждат данни от изследвания, които последователно показват, че напомнянето за смъртността на човека активира процеси, чиято основна цел е да отклонят мислите и страха от смъртта. Основната стратегия, която повечето хора използват, е търсене на пътища за изтъкване и подчертаване на собствената ценност и значимост. Емпиричните данни сочат, че страхът от смъртта води до възприемане на парите като мерило за личната стойност. Пазаруването и придобиването на нови и нови вещи също така отклонява екзистенциалните страхове. За открояване и изтъкване на своята особена значимост не е достатъчно разумното удовлетворяване на потребностите. Стремещт е да се демонстрира показен лукс и стандарт на живот, които не са общодостъпни.

Страхът от стареенето и смъртта подхранва редовните посещения на фитнес центрове, гимнастически салони, спа хотели и зали. Желанието за запазване на красотата и физическата привлекателност като средство за открояване на собствената значимост обуславя консумация на всевъзможни препарати за изглаждане на бръчки, за поддържане на привлекателен тен, за запазване на стройна фигура и т.н.

Страхът от смъртта като основа на материалистичните ориентации се поставя под съмнение от Rindfleisch & Burroughs (2004). Тези автори изтъкват три аргумента. Първо, материалистичните ориентации са продукт на множество социални, културни и интрапсихични фактори. Страхът от смъртта е само един от тях. Второ, наблюденията показват че в хода на стареенето и когато са заболели от смъртоопасни болести, хората изоставят